

ПИТАННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ НОВІТНЬОЇ ДОБИ

УДК 94:355.6(477)«1991/2011»

І. Б. Автушенко

ПРОДОВОЛЬЧЕ ТА РЕЧОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ (1991–2011 рр.)

Національний транспортний університет,
вул. Суворова, 1, м. Київ, 01010, Україна

Автушенко Ірина Борисівна, к. і. н., доц., доцент кафедри теорії та історії держави і права, e-mail: irena_avtushenko@ukr.net

АНОТАЦІЯ

Одною зі складових частин матеріального забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України є продовольче та речове забезпечення. Метою даної статті було висвітлення, на основі архівних джерел та законодавства, проблем щодо продовольчого та речового забезпечення військовослужбовців у період 1991–2011 рр.

У Збройних Силах України встановлені відповідні норми забезпечення військовослужбовців продовольчим та речовим майном. Відповідно до законодавства України кожен військовослужбовець мав право на отримання грошової компенсації замість належного речового майна та продовольчого пайка. У 2000 р., у зв'язку з недостатнім рівнем фінансування Збройних Сил України, виплата грошової компенсації була призупинена. Такий стан справ не змінився і до сьогоднішнього дня. У той же час керівництво Збройних Сил України намагалось поліпшити матеріальний стан військовослужбовців за рахунок торгово-побутового обслуговування, яке проводилось у військових частинах, де продавали овочі за цінами нижче ринкових. Однак такі заходи суттєво не поліпшували стан справ.

Ключові слова: продовольче та речове забезпечення; продовольчі пайки; грошова компенсація; військовослужбовці; Збройні Сили України.

І. Б. Автушенко

ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЕ И ВЕЩЕВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ВОЕННОСЛУЖАЩИХ ВООРУЖЁННЫХ СИЛ УКРАИНЫ (1991–2011 гг.)

Национальный транспортный университет,
ул. Суворова, 1, г. Киев, 01010, Украина

Автушенко Ирина Борисовна, к. и. н., доц., доцент кафедры теории и истории государства и права, e-mail: irena_avtushenko@ukr.net

АННОТАЦИЯ

Одной из составных частей материального обеспечения военнослужащих Вооруженных Сил Украины является продовольственное и вещевое обеспечение. Целью данной статьи было освещение, на основе архивных источников и законодательства, проблем продовольственного и вещевого обеспечения военнослужащих в период 1991–2011 гг.

В Вооруженных Силах Украины установлены соответствующие нормы обеспечения военнослужащих продовольственным и вещевым имуществом. В соответствии с законодательством Украины каждый военнослужащий имел право на получение денежной компенсации взамен положенного вещевого имущества и продовольственного пайка. В 2000 г., в связи с недостаточным уровнем финансирования Вооруженных Сил Украины, выплата денежной компенсации была приостановлена. Такое положение дел не изменилось и по сей день. В то же время руководство Вооруженных Сил Украины пыталось улучшить материальное положение военнослужащих за счет торгово-бытового обслуживания, которое проводилось в воинских частях, где продавали овощи по ценам ниже рыночных. Однако эти мероприятия существенно не улучшали состояние дел.

Ключевые слова: продовольственное и вещевое обеспечение; продовольственные пайки; денежная компенсация; военнослужащие; Вооружённые Силы Украины.

I. B. Avtushenko

**THE FOOD AND CLOTHING PROVISION
OF THE SERVICEMEN OF THE ARMED FORCES
OF UKRAINE (1991–2011)**

National Transport University,
1 Suvorov str., Kiev, 01010, Ukraine

Avtushenko Iryna Borysivna, PhD in History, Assistant Professor of the Department of Theory and History of the State and Law, e-mail: irena_avtushenko@ukr.net

ABSTRACT

The provision with the food and clothing are the components of the material provisioning of the servicemen of the Armed Forces of Ukraine. The aim of this article was to highlight, on the basis of archival sources and legislation, the problems of food and clothing provision of military personnel in 1991–2011.

The respective standards of food and clothing provision of the servicemen are established in the Armed Forces of Ukraine. According to the legislation of Ukraine, every serviceman had the right to receive cash compensation instead of real clothing and food rations. In 2000 payout compensation was suspended due to the insufficient levels of finance of the Armed Forces of Ukraine. This situation has not changed till today. At the same time, the leadership of the Armed Forces of Ukraine was trying to improve the financial conditions of the servicemen by trade and consumer services which was conducted in military units, where they sold vegetables at below market prices. However, these events were not significantly improving the state of affairs.

Key words: *food and clothing provision; food ration; compensation; servicemen; Armed Forces of Ukraine.*

На сьогоднішній день, під час проведення Антитерористичної операції на сході України, надзвичайно актуальними є питання продовольчого та речового забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України (далі — ЗСУ). Матеріальне становище і рівень доходів військовослужбовців ЗСУ залишають їх в числі соціально незахищених категорій громадян. У ході реформування ЗСУ та створення високопрофесійної армії, підняття престижу військової служби питання продовольчого та речового забезпечення постають особливо гостро.

Відповідно до ст. 9. Закону України від 20 грудня 1991 року № 2011-ХІІ «Про соціальний і правовий захист військовослуж-

бовців та членів їх сімей», держава гарантує військовослужбовцям матеріальне та інше забезпечення у розмірах, що стимулюють заінтересованість громадян України у військовій службі.

Військовослужбовці одержують за рахунок держави грошове забезпечення, а також речове майно і продовольчі пайки або за бажанням військовослужбовця грошову компенсацію замість них [11].

Продовольче та речове забезпечення є складовою частиною матеріального забезпечення військовослужбовців ЗСУ. Необхідність розгляду питання продовольчого та речового забезпечення військовослужбовців обумовлена тим, що Законом України від 17 лютого 2000 р. № 1454-III «Про деякі заходи щодо економії бюджетних коштів» призупинена дія частини другої ст. 9 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» у частині одержання військовослужбовцями продовольчих пайків або за їх бажанням грошової компенсації замість них та замість речового майна. У зв'язку з цим правом на отримання продовольчих пайків за рахунок держави військовослужбовці не користуються, чим порушуються вимоги ст. 17 Конституції України, якою передбачено, що держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у ЗСУ.

Ситуація, що склалася, вимагає розробки і реалізації ряду радикальних заходів щодо зміни соціального статусу військовослужбовців та членів їх сімей, закріпленого в законодавчому порядку, зміни законодавства в сфері матеріального забезпечення військовослужбовців.

Спеціальні дослідження з питань продовольчого та речового забезпечення військовослужбовців ЗСУ в Україні на сучасному етапі не проводились. Окремі дослідники, зокрема І. Іченський [7], розглядав питання грошової компенсації за речове майно військовослужбовців, М. Бідюкова досліджувала поняття матеріального забезпечення працівників органів внутрішніх справ [5]. І Горевалова [6], аналізуючи державні гарантії соціального захисту військовослужбовців і членів їх сімей, побіжно торкалася проблеми забезпечення предметами речового майна військовослужбовців та припинення виплати грошової компенсації за нього. Проте узагальнююче дослідження, в якому аналізується продовольче та речове забезпечення військовослуж-

бовців ЗСУ, — відсутнє. Заповнити цю прогалину покликана дана публікація.

Метою дослідження є: вивчення та аналіз архівних джерел, законодавства України з питань продовольчого та речового забезпечення військовослужбовців ЗСУ й внесення пропозицій щодо покращення їх матеріального забезпечення.

Порядок і розміри грошового та матеріального забезпечення військовослужбовців та компенсації замість речового майна і продовольчих пайків встановлюється Кабінетом Міністрів України з урахуванням коефіцієнта індексації грошових доходів [11].

Рішення про виплату компенсацій за речове майно було прийнято, на думку І. Іченського, щоб стимулювати вироблення у офіцерів і прапорщиків дбайливого ставлення до народного добра. Крім того, армія економила матеріали, які в умовах ринкових відносин все більше дорожчали. Передбачалося, що виплата військовослужбовцям компенсації допоможе, хоча б частково, збільшити їх особистий бюджет [7, с. 1].

При виплаті грошової компенсації старший начальник повинен був особисто переконатися, що дана компенсація не позначиться на зовнішньому вигляді підлеглого.

Виплата дозволялася за всі вироби, крім польової форми, одягу та інвентарних речей, які здаються на склад. Вони використовувалися в якості підмінного фонду при виконанні військовослужбовцями господарських робіт тощо.

Як зазначав І. Іченський: «По кожній категорії військово-службовців були «цінники». Наприклад: за шинель парадно-вихідну з погонами молодшого офіцерського складу виплачувалася компенсація 362 крб. 98 коп., за кітель повсякденний вовняний з погонами та петлицями — 173 крб. 96 коп. тощо. Грошова компенсація в зазначених розмірах могла виплачуватися за бажанням військовослужбовців» [7, с. 1].

При звільненні у запас генерали, офіцери, прапорщики і військовослужбовці надстрокової служби також мали право отримати компенсацію.

Для посилення соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей видавалися продовольчі пайки: офіцерському складу, прапорщикам, мічманам, військовослужбовцям надстрокової служби та військової служби за контрактом або, за

їх бажанням, грошова компенсація у розмірі сто тисяч крб. на місяць [1, арк. 93]. Відповідно до додатку № 1 наказу Міністра оборони України від 2 грудня 1993 р. № 283 встановлювалася «Норма забезпечення продовольчими пайками осіб офіцерського складу, прапорщиків, мічманів, військовослужбовців надстрокової служби та військової служби за контрактом ЗСУ», затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 27 листопада 1993 р. № 964, таблиця 1 [1, арк. 94].

У доповіді Начальника Головного фінансово-економічного управління генерал-майора Г. Кухарського Міністру оборони України генералу армії В. Радецькому зазначалося, що продовольчий пайок за своєю споживчою вартістю та набором продуктів у військовослужбовців Російської Федерації та республіки Білорусь у 7–9 разів кращий, ніж у військовослужбовців ЗСУ [2, арк. 234].

Таблиця 1

Норма забезпечення продовольчими пайками осіб офіцерського складу, прапорщиків, мічманів, військовослужбовців надстрокової служби та військової служби за контрактом ЗСУ

Найменування продуктів	Кількість на одного військово-службовця на місяць, кг
Борошно	10,0
Крупа різна	3,0
Макаронні вироби	1,0
М'ясо	4,0
Масло вершкове	1,0
Яйця курячі (штук)	20
Олія	1,0
Цукор	1,5

Вихід з цього становища був лише один — підвищити матеріальне забезпечення військовослужбовців ЗСУ. Але все відбувалося навпаки. Наприкінці 1993 р. розпочалися проблеми з грошовим та продовольчим забезпеченням військовослужбовців ЗСУ.

З метою соціального захисту військовослужбовців і членів їх сімей, поліпшення торговельно-побутового забезпечення військових формувань, відповідно до Указу Президента України Л. Кравчука від 10 лютого 1994 р. «Про військову торгівлю у Збройних Силах України», не дозволялося проводити комерці-

алізації підприємств і організацій військової торгівлі, громадського харчування та сфери послуг.

Міністерство оборони України повинно вжити додаткових заходів до створення мережі підприємств і організацій військової торгівлі, громадського харчування та сфери послуг для задоволення потреб військовослужбовців та членів їх сімей [3, арк. 196].

Наприклад, в одній з військових частин Одеського гарнізону плац на деякий час перетворився на філіал «Привозу». На ньому продавали капусту, цибулю, картоплю, моркву тощо.

Якість товару, який був представлений для продажу 26-м відділом торгівлі Одеського військового округу, мало чим поступалась базарному. А ціни були значно нижчі не тільки від базарних, але й від багатьох овочевих магазинів міста. За 1 кг капусти платили 1 крб. 20 коп., столовий буряк був дешевше в 2 рази. Морква коштувала 1 крб. 45 коп., цибуля — 2 крб. 15 коп., картопля — 2 крб. 45 коп. [9, с.1]. Тобто, командування військової частини докладало зусиль для поліпшення матеріального становища своїх військовослужбовців та членів їх сімей.

У довідці-довіді, тимчасово виконуючого обов'язки начальника тилу ЗСУ, «Про стан забезпечення військовослужбовців ЗСУ продовольчими пайками» на ім'я Міністра оборони України генерала армії Радецького В. Г. зазначалося, що станом на 28 квітня 1994 р. продовольчі пайки військовослужбовцям ЗСУ видані на 89 %, а заборгованість Міністерства оборони постачальникам продовольства складає 592 млрд крб. [2, арк. 70]

У лютому 2000 р. Міністр оборони України О. Кузьмук, під час гарячої лінії, зазначив: «військовослужбовцям ЗСУ Міністерство оборони винно 15 млн грн компенсації за речове майно.

...Грошова компенсація на 2000 рік не передбачена. Ви можете отримати в частині речове майно на ту суму, що вам заборгували» [8, с. 4].

На підставі Закону України «Про деякі заходи щодо економії бюджетних коштів» від 17 лютого 2000 р. № 1459-III із змінами, внесеними відповідно до Законів України від 23 березня 2000 р. № 1577-III та від 29 травня 2001 р. № 2463-III, дію ч. 2 ст. 9 призупинено в частині одержання військовослужбовцями

продовольчих пайків або за їх бажанням грошової компенсації замість них та замість речового майна (за винятком військовослужбовців Міністерства оборони України, Служби безпеки України, Управління державної охорони та Головного управління внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ України, що використовують цивільний одяг, який зашифровує особу та відомчу належність військовослужбовців.

Отже, починаючи з 2000 р., виплата грошової компенсації за речове майно та продовольчі пайки військовослужбовцям ЗСУ призупинена.

Для підвищення рівня соціального захисту військовослужбовців було дано доручення Президента України від 9 липня 2002 р. та доручення Прем'єр-міністра України від 12 липня 2002 р., якими передбачалося відновлення дії ч. 2 ст. 9 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» в частині одержання військовослужбовцями продовольчих пайків або грошової компенсації замість них та замість речового майна (за їх бажанням). Але в Пояснювальній записці Міністра фінансів України до проекту Закону України «Про деякі заходи щодо економії бюджетних коштів» зазначалось, що у разі відновлення одержання військовослужбовцями продовольчих пайків потрібно додатково з Державного бюджету України 267484,6 тис. грн [4, арк. 26–27]. Такі кошти у Державному бюджеті України не передбачалися як у 2002 р., так і сьогодні.

За офіцерами, прикомандированими для роботи в органах державного управління, на підприємствах, в установах, організаціях і вищих навчальних закладах, зберігаються всі види матеріального забезпечення, гарантії та пільги за рахунок бюджету Міністерства оборони України, Національної гвардії України, Прикордонних військ України та інших військових формувань. Перелік посад, що їх можуть займати офіцери, встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Відповідно до Положення «Про порядок речового забезпечення військовослужбовців Збройних Сил та інших військових формувань у мирний час», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2004 р. № 1444, метою речового забезпечення є задоволення потреб військовослужбовців Збройних Сил в обмундируванні, взутті, натільній білизні,

теплих і постільних речах, спорядженні, спеціальному одязі, тканинах, нагрудних та наруканних знаках розрізнення, санітарно-господарському майні, спортивному інвентарі (далі — речове майно), що дає змогу створити умови для виконання ними завдань бойової і спеціальної підготовки [10].

Строки носіння деяких предметів речового майна офіцерами, прапорщиками, мічманами та військовослужбовцями, які проходять військову службу за контрактом, установлюються нормами забезпечення речовим майном військовослужбовців залежно від групи такого забезпечення (перша чи друга), до якої віднесено військову частину, де проходить військову службу військовослужбовець. Норми забезпечення речовим майном військовослужбовців ЗСУ по групах представлені в таблиці 2.

Таблиця 2

Норма забезпечення речовим майном офіцерів і прапорщиків ЗСУ та інших військових формувань

Найменування предмета	Кількість на одну людину, штук, пар, комплектів	Строк носіння, років	
		Перша група забезпечення	Друга група забезпечення
Обмундирування			
Кашкет	1	3	2
Берет	1	2	3
Кашкет польовий	1	1	5
Шапка з каракулю	1	7	7
Шапка з овчини	1	3	3
Пальто зимове	1	3	5
Плащ демісезонний	1	5	4
Джемпер	1	-	5
Плащ-накидка з чохлам	1	6	8
Кітель і штани	1	4	2
Штани	1	4	2
Куртка і штани	1	2	2
Сорочка	3	1	1
	2		
Краватка	3	2	1
	2		
Кашне	1	3	3
Рукавички трикотажні	1	2	3
Костюм (куртка і штани) польовий	1	1	4

Закінчення табл. 2

Найменування предмета	Кількість на одну людину, штук, пар, комплектів	Строк носіння, років	
		Перша група забезпечення	Друга група забезпечення
Куртка утеплена польова	1	3	6
Штани утеплені польові	1	6	10
Взуття			
Напівчоботи хромові утеплені	1	3	2
Напівчеревики хромові	1	2	1
Черевики з високими берцями	1	1	5
Білизна			
Фуфайка з короткими рукавами	2	1	2
Труси трикотажні	2	1	2
Білизна натільна	1	1	2
Білизна тепла	1	2	6
Шкарпетки літні	12	1	1
Шкарпетки зимові	3	1	1
Спорядження			
Ремінь поясний з натуральної шкіри з пряжкою	1	4	8
Сумка польова	1	7	10
Літня форма одягу (за плату)			
Пілотка	1	3	3
Штани літні	1	3	3
Сорочка літня	1	3	3
Ремінь до штанів	1	3	3

Офіцерам і прапорщикам при зарахуванні на військову службу та випускникам військових навчальних закладів одночасно видаються 4 сорочки на 2 роки [10].

Таким чином, можна констатувати, що продовольче та речове забезпечення військовослужбовців ЗСУ, з одного боку — є основним джерелом задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців та членів їх сімей, а з іншого боку — виступає засобом стимулювання праці військовослужбовців, пов'язаної з труднощами і негараздами військової служби, такими, як необхідність постійно перебувати в бойовій готовності, можливість бути залученими в будь-який час для вирішення

службових завдань, у тому числі і бойових завдань, пов'язаних з ризиком для життя і здоров'я.

Варто зазначити, що для поліпшення матеріального забезпечення військовослужбовців ЗСУ, у досліджуваній період, організовувалося торгово-побутове обслуговування, що є особливим видом тилового забезпечення і здійснювалося підприємствами військової торгівлі та спеціалізованими підприємствами при сприянні командування військових частин.

Отже, потрібно внести зміни до законодавства України щодо поліпшення матеріального становища військовослужбовців ЗСУ, а саме необхідно відновити видачу продовольчих пайків або виплату грошової компенсації за них. Також потрібно переглянути норми забезпечення речовим майном військовослужбовців в бік збільшення та покращити його якість. Все це можливо зробити тільки за рахунок збільшення фінансування ЗСУ.

Література та джерела

1. Галузевий державний архів Міністерства оборони України (ГДА МО України). — Ф. 3697. — Оп. 19839. — Спр. 34. — 272 арк.
2. ГДА МО України. — Ф. 3697. — Оп. 34920. — Спр. 46. — 352 арк.
3. ГДА МО України. — Ф. 3697. — Оп. 22540. — Спр. 24. — 241 арк.
4. ГДА МО України. — Ф. 3697. — Оп. 45090. — Спр. 69. — 273 арк.
5. Відюкова М. С. Поняття матеріального забезпечення працівників ОВС / М. С. Відюкова // II Південноукраїнський правничий часопис. — 2007. — № 4. — С. 93–97.
6. Горевалова С. С. Гарантії соціального захисту військовослужбовців і членів їх сімей як обов'язок держави / С. С. Горевалова // Проблеми державного будівництва в Україні. — 2007. — Вип. 12. — С. 143–152.
7. Иченский И. Рубашку компенсировать рублём / И. Иченский // Ленинское знамя. — 1991. — 30 августа. — С. 1.
8. Камінський М. За армію я стояв, стою і буду стояти (гаряча лінія з Міністром оборони О. Кузьмуком) / М. Камінський, Р. Драпак // Народна армія. — 2000. — 25 лютого. — С. 4–5.
9. Кириллов В. Базар на плацу / В. Кириллов // Народная армия. — 1991. — 7 ноября. — С. 1.
10. Про речове забезпечення військовослужбовців Збройних Сил та інших військових формувань у мирний час: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2004 р. № 1444 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1444-2004-%D0%BF/ed20041028> — Назва з екрану. — Дата звернення: 10.04.2016.

11. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців і членів їх сімей: Закон України від 20 грудня 1991 року № 2011-XII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2011-12/ed19911220> — Назва з екрану. — Дата звернення: 10.04.2016.

REFERENCES

1. The order of the Minister of Defence of Ukraine. Fund 3697. Description 19839. Case 34. Haluzevyi derzhavnyi arkhiv Ministerstva oborony Ukrainy — Branch State Archives of the Ministry of Defence of Ukraine. Kyiv.
2. The documents with the personal instructions of the Minister of Defence of Ukraine. Fund 3697. Description 34920. Case 46. Haluzevyi derzhavnyi arkhiv Ministerstva oborony Ukrainy — Branch State Archives of the Ministry of Defence of Ukraine. Kyiv.
3. The order of the Minister of Defence of Ukraine. Fund 3697. Description 22540. Case 24. Haluzevyi derzhavnyi arkhiv Ministerstva oborony Ukrainy — Branch State Archives of the Ministry of Defence of Ukraine. Kyiv.
4. The correspondence with the departments of the central office of the Ministry of Defence, military units, institutions and organizations of the activity of Ministry of Defence (signed by the Head of Administration). Fund 3697. Description 45090. Case 69. Haluzevyi derzhavnyy arkhiv Ministerstva oborony Ukrainy — Branch State Archives of the Ministry of Defence of Ukraine. Kyiv.
5. BIDYUKOVA, M. S. (2007) Ponyattya materialnoho zabezpechennia pracivnykiv OVS — The concept of financial security policemen. *II Pivdennoukrayinskyj pravnychij chasopys*. — The II southern Ukrainian law magazine. № 4. pp. 93–97. (in Ukrainian).
6. HOREVALOVA, S. S. (2007) Harantiyi socialnoho zakhystu viis-kovosluzhbovciv i chleniv yikh simey yak oboviazok derzhavy — The guarantees of the social protection of servicemen and their family members as an obligation of the state. *Problemy derzhavnoho budivnytstva v Ukraini*. — The problems of state building in Ukraine. Iss. 12. pp. 143–152. (in Ukrainian).
7. ICHENSKIY, I. (1991) Rubashku kompensirovat rublem — The shirt which is compensating by ruble. *Leninskoe znamia*. — The Lenin's banner. 30 August. p. 1. (in Russian).
8. KAMINS'KIY, M., DRAPAK, R. (2000) Za armiyu ya stoyav, stoiu i budu stoyaty (haryacha liniia z Ministrom Oborony O. Kuzmukom) — I stood, stand and will stand for the army (Hotline of Minister of Defence Kuzmuk. O). *Narodna armiiia*. — *Narodna army*. 25 February. p. 4–5. (in Ukrainian).
9. KIRILLOV, V. (1991) Bazar na platcu — The bazaar on the parade ground. *Narodnaia armiiia*. — *Narodna army*. 7 November. p. 1. (in Russian).

10. UKRAINE. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 1444 vid 28 zhovtnia 2004 r. Pro rechove zabezpechennya viis'kovosluzhbovtsiv Zbroinykh Syl ta inshyx viiskovykh formuvan u myrnyi chas — Resolution of the Government of Ukraine on October 28, 2004. About the clothing provision of the servicemen of the Armed Forces and other military formations in peacetime: № 1444. (2004). Kiyv. Available from: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1444-2004-%D0%BF%ED20041028> [Accessed: 10 April 2016]. (in Ukrainian).*
11. UKRAINE. *Zakon Ukrainy № 2011-XII vid 20 hrudnia 1991 r. Pro socialnyi i pravovyi zakhyst viiskovosluzhbovtsiv i chleniv yikh simey — The law of Ukraine on December 20, 1991. About the social and legal protection of servicemen and their family members: № 2011-XII. (1991). Kiyv. Available from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2011-12/ed19911220> [Accessed: 10 April 2016]. (in Ukrainian).*

Надійшла до редакції 16 квітня 2016 р.

УДК 94(477):316.75«1988/1991»

К. В. Корнієнко

**РОЛЬ ОДЕСЬКОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ У ФОРМУВАННІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ГРОМАДЯН
НАПЕРЕДОДНІ ПРИЙНЯТТЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ
(НА МАТЕРІАЛАХ МІСЦЕВОЇ ПРЕСИ)**

Одеський національний політехнічний університет,
пр-т Шевченка, 1, м. Одеса, 65044, Україна

Корнієнко Катерина Володимирівна, к. і. н., доцент кафедри історії та етнографії України, e-mail: zhengal25@rambler.ru

АННОТАЦІЯ

В статті досліджено діяльність одеської інтелігенції на ниві розвитку української національної ідеї та формування національної свідомості одеситів в переддень прийняття Україною незалежності. Основним джерелом дослідження стала місцева преса, яка відзеркалювала основні настрої одеської громади тих років. Розглянуто створення окремих неформальних рухів культурницького та політичного спрямування. Піддано аналізу їх діяльність у сфері відновлення історичної правди, питань статусу та поширення української мови, національного та культурного розвитку одеситів. На основі викладених фактів доведено, що українська інтелігенція м. Одеси

перебувала в авангарді культурницьких та політичних подій перебудови. Завдяки її плідній діяльності було сформовано відповідне ідеологічне підґрунтя для подальших історичних перетворень в державі.

Ключові слова: одеська інтелігенція; преса; «Меморіал»; «Прогрес»; «Південна Громада»; НССП.

Е. В. Корнієнко

**РОЛЬ ОДЕССКОЙ ИНТЕЛЛИГЕНЦИИ В ФОРМИРОВАНИИ
НАЦИОНАЛЬНОГО САМОСОЗНАНИЯ ГРАЖДАН
В ПРЕДВЕРИИ ПРИНЯТИЯ НЕЗАВИСИМОСТИ УКРАИНЫ
(НА МАТЕРИАЛАХ МЕСТНОЙ ПРЕССЫ)**

Одесский национальный политехнический университет,
пр-т Шевченко, 1, г. Одесса, 65044, Украина

Корнієнко Катерина Владимировна, к. и. н., доцент кафедры истории и этнографии Украины, e-mail: zhengal25@rambler.ru

АННОТАЦИЯ

В данном исследовании рассмотрена деятельность одесской интеллигенции в последние годы «перестройки», её роль в развитии украинской национальной идеи и формировании национального самосознания одеситов. Основным источником исследования стала местная пресса, которая отображала основные настроения одесской громады в годы перестройки. В статье рассмотрено создание отдельных неформальных движений культурно-просветительской и политической направленности. Анализируется их деятельность в сфере восстановления исторической справедливости, вопросов статуса и распространения украинского языка, национального и культурного развития одеситов. На основе изложенных фактов доказано, что украинская интеллигенция г. Одессы находилась в авангарде культурных и политических событий перестройки. Именно благодаря её плодотворной работе была сформирована необходимая идеологическая почва для дальнейших исторических изменений в стране.

Ключевые слова: одесская интеллигенция; преса; «Мемориал»; «Прогресс»; «Південна Громада»; НССП.